

INVASIONEN AV BLEKA TORNSEGLARE HÖSTEN 2013

Hans Larsson, ledamot i BirdLife Sveriges raritetskommitté, reder ut vad som låg bakom invasionen av bleka tornseglare hösten 2013. En invasion av sällan skådade dimensioner.

TEXT Hans Larsson (för Raritetskommittén)

Kring månadskiftet oktober–november 2013 bestämdes ovanligt många bleka tornseglare i norra Europa. Exempelvis noterades nio exemplar i Storbritannien, sex i Nederländerna, två i Danmark och ett exemplar vardera i Tyskland, Norge, Polen samt Litauen. De två sistnämnda var dessutom förstafynd för respektive land.

I SVERIGE BLEV summan sju individer och inflödet startade med en fågel som upptäcktes av fågelstationspersonalen på Ölands södra udde den regniga och blåsiga måndagen 21.10. Därefter sågs vad som av Raritetskommittén bedöms som samma fågel på tre olika lokaler på de yttre delarna av Kullahalvön i Skåne 26.10–1.11.

Hela tre individer upptäcktes i landet 29.10, två av dessa i samband med havsfågelskådning i Kattvik i Skåne respektive Glommen i Halland. Den dagens tredje exemplar sågs på Eskön i Gästrikland och detta är även det hittills nordligaste fyndet av arten i Sverige.

Dagen efter, 30.10 fick seglaren i Kattvik sällskap av en artfrände, vilket innebar den första observa-

Hans Larsson är medlem av BirdLife Sveriges raritetskommitté. Där sitter även Mats Waern (ordförande), Anders Eriksson, Alexander Hellquist, Björn Malmhagen och Magnus Corell.

tionen i Sverige av två bleka tornseglare tillsammans.

Slutligen sågs ett exemplar vid Tosteberga ängar i Skåne 1.11, alltså samma dag som den sista obsen gjordes av fågeln på Kullahalvön. Dessa publicerade fynd gjordes alltså inom en ganska snäv tidsrymd, vilket korrelerar väl med flera av de andra berörda länderna där de nio individerna i Storbritannien uppträdde 17–28.10 och de sex i Nederländerna 24.10–3.11.

OM MAN ÄVEN räknar in observationer av seglare som bestämdes till vanlig tornseglare och obestämd vanlig/blek tornseglare under senhösten får man en mer spridd fyndbild med flera noteringar även från Finland, där en vanlig tornseglare rapporterades så långt norrut som i Torneå 26.10.

Eftersom många av rapporterna av vanliga eller obestämda tornseglare kommer från närliggande lokaler är det knepigt att summera fynden, men en försiktig skattning ger ett trettiofem individuella i Storbritannien, drygt 25 i Nederländerna, tio i Belgien, sju i Sverige, fyra i Danmark och tre i Finland.

Det faktum att samtliga tornseglare som blivit väldokumenterade under inflödet kunnat konstateras vara bleka tornseglare gör det frestande att anta att även de ofullständigt dokumenterade var bleka.

VAD VAR DÅ anledningen till detta uppträdande av bleka tornseglare i norra Europa? En grundläggande faktor är troligtvis väderförhållandena under andra halvan av oktober då väldigt mild luft strömmade från Nordafrika och Iberiska halvön åt nordost långt upp mot norra Europa. Detta resulterade exempelvis i en dygnsmedeltemperatur på över tio grader dagligen 21.10–1.11 med maxnoteringen 15,6 grader 27.10 vid SMHI:s mätstation i Falsterbo.

En annan sannolik bidragande orsak var de höga antalen bleka tornseglare på norra Iberiska halvön höstsäsongen 2013. Till exempel sågs en flock med sexton bleka tornseglare vid Cabo Peñas i Asturien längs Spaniens nordkust 23.10. Sedan tidigare finns endast ett fåtal säkra observationer av arten i Asturien.

Till skillnad från vår vanliga tornseglare lägger blek tornseglare ofta två kullar per år men väder och födotillgång är som man kan förvänta avgörande för om det blir framgångsrikt. De sena kullarna lämnar bona i oktober–november och detta stämmer bra överens med senhöstuppträdandet i norra Europa.

Uppenbarligen var det gynnsamt för de sena häckarna i nordvästra Spanien under höstmånaderna 2013 och exempelvis noterades 184 exemplar som besökte bohål i staden Sanxenxo i Galicien 16.10 och 30 exemplar fanns på plats 12.11. Två par i kolonin matade ungar så sent som 27.11.

Det förmodade sydvästliga ursprunget hos de bleka tornseglarna i Nordeuropa under senhösten 2013 stöds, förutom av det då rådande väderläget, även av observationerna av stubbstjärtsseglare från Bretagne, Frankrike, 17.10; Asturien, Spanien, 22.10 och Helgoland, Tyskland 25.10 samt en vitgumpseglare i Skåne, Sverige 27.10. Bägge arterna har populationer i Nordafrika och de sydligaste respektive södra delarna av Iberiska halvön.

EFTERSOM INGEN ADULT blek tornseglare ännu har

Till skillnad från vår vanliga tornseglare lägger blek tornseglare ofta två kullar per år ...

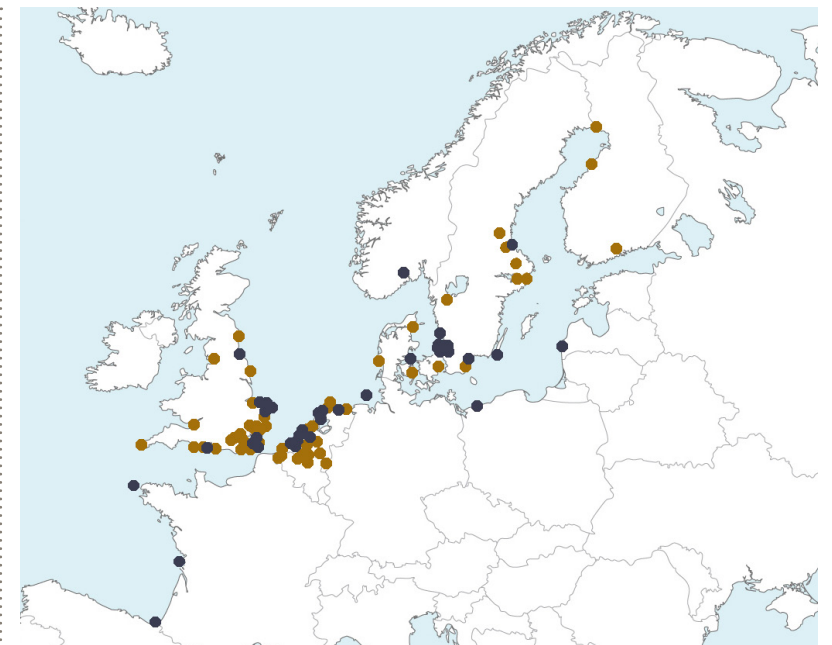
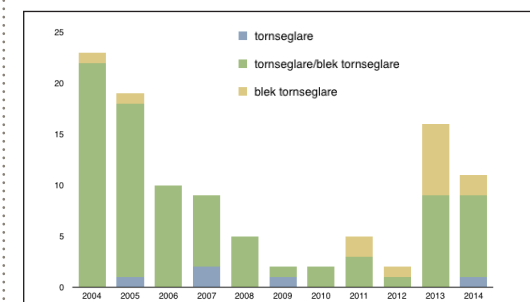

Fig. 1. Publicerade eller väldokumenterade bleka tornseglare (mörka punkter) och ofullständigt dokumenterade vanliga tornseglare eller obestämda tornseglare (ockrafärgade punkter) i norra Europa 15.10–31.12 2013. Notera hur väl samlade fynden är i en nordöstlig korridor från Iberiska halvön. Tre fynd av blek tornseglare från västra Frankrike under den aktuella perioden har markerats ut eftersom arten där har sitt huvudfäste längs Medelhavskusten.

Fördelning per år av senhöstfynd (15.10–31.12) av vanlig tornseglare, blek tornseglare samt ofullständigt dokumenterade tornseglare i Sverige åren 2004–2014. Uppgifterna har hämtats från Artportalen.

FOTO: STEFAN HAGE

Blek tornseglare, Kattvik (Skåne) 30.10 2013. Den första individen på lokalen, som upptäcktes 29.10. Klassiskt tecknad med jämnlyst grundton, distinkt och stort svart öga och ögontrakt, suddigt avgränsade och ljusa mellersta täckare. Notera också bred och buktande hand samt förhållandevis stort huvud och kraftig näbb.

” Det behöver dock inte handla om felnavigering utan dessa rörelser skulle kunna vara en födosöksnavigering...

dokumenterats i norra Europa under senhösten är det uppenbarligen i första hand ungfåglar som är benägna att hamna på avvägar.

Det behöver dock inte nödvändigtvis handla om vanlig felnavigering utan dessa rörelser skulle kunna vara en slags födosöksflyttning där de oerfarna unga seglarna helt enkelt följer insekterna som driver norrut i vinden. Blickar man bakåt på senhöstfynd av seglare till och med 2004 och även räknar med till art obestämda seglare och ofullständigt dokumenterade vanliga tornseglare sticker faktiskt två höstar ut med fler observationer än 2013, nämligen höstarna 2004 och 2005 med 23 respektive 19 exemplar.

I figuren på föregående uppslag framgår hur andelen säkert bestämda bleka tornseglare ökat de senaste åren. Anledningen till detta är mest sannolikt att tornseglare under udda tidpunkter oftare blir väldokumenterade numera tack vare de moderna digitala systemkamerorna som allt fler skådare bär med sig.

ÄVEN OM SANNOLIKHETEN alltså är relativt god för att en tornseglare på våra breddgrader under senhösten är en blek tornseglare så har även enstaka vanliga tornseglare dokumenterats på senhösten. Se exempelvis fågeln från Kullaberg i denna artikel som uppträdde i samband med mildluft från kontinenten. Man kan misstänka att den följt med vindarna från söder snarare än kommit norrifrån.

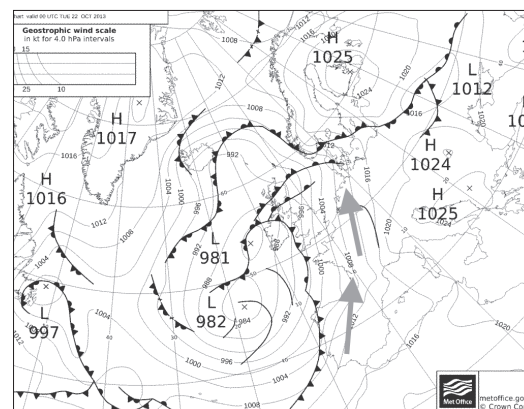
Det existerar även fall där vanliga tornseglare, möjligtvis på grund av ogynnsamt sträckväder, dröjt sig kvar kring häckningsplatserna långt in på hösten, ett fenomen som noterats i större skala i Nord-europa höstarna 1918, 1957 och 1986. Sistnämnda år fanns exempelvis ansamlingar på 30 exemplar i centrala Umeå så sent som 1.11.

Med det sagt kvarstår faktumet att oktober–november är den riktigt ”heta” säsongen för blek tornseglare och oddsen för att hitta en hos oss förbättras avsevärt om det dessutom blåser milda vindar från medelhavsområdet. **■**

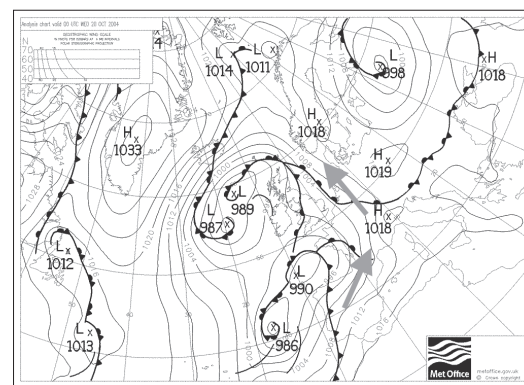

REFERENSER

Artsobservasjoner.no, Artportalen.se, BBRC, Birdguides.com, CDNA, *Ornis Fennica* 68:81-92, SEO Birdlife, Tiira.fi, Waarneming.nl, Waarneming.be.

Väderkarta från 22.10.2013, i början av inflödet av bleka tornseglare. Över östra Europa ligger stabila högtryck, medan flera lågtryckssystem över Atlanten stoppas upp på sin väg österut. Det ger extra skjuts norrut åt varmluften från Nordafrika och Iberiska halvön. Den härskande vindriktningen är markerad med gråa pilar. Vädersituationen rådde nästan oavbrutet i tio dygn och varmluftskilen nådde ända upp i Finland. Denna vädertyp maximerar chansen att hitta en blek tornseglare under senhösten.

Väderkarta från 20.10.2004. En situation som påminner om den under motsvarande tidpunkt i oktober 2013, med högtryck över kontinenten och en rad lågtryck i väster som skapar en korridor med milda sydvästvindar upp över Skandinavien. Inte mindre än 23 tornseglare eller bleka tornseglare noterades i Sverige under senhösten detta år. Av dessa finns bara ett exemplar tillräckligt bra dokumenterat för säker artbestämning (blek tornseglare i Grönhögen på Öland 31.10.)

FOTO:JOHAN STENLUND

FOTO:MÄRTEN MÜLLER

FOTO:MÄRTEN MÜLLER

Blek tornseglare, Kattvik (Sk) 30.10.2013. Viss diskussion uppstod kring den andra fågeln som tedde sig mörkare än fågel nummer ett och svåra fotoförhållanden gör en bedömning av karaktärerna mer besvärlig. Sammantaget kan dock flera goda detaljer för blek tornseglare hittas, såsom diffust avsatta och ljusare mellersta täckare, stort huvud med distinkt avsatt mörk ögontrakt, relativt kraftig näbb, ganska bred hand och kort akter.

(Till vänster) Tornseglare, Kullen (Sk) 24.10.2014. En senhöstfågel med till synes ganska jämnt just huvud och distinkt avsatt mörk ögontrakt. I den här vinkeln svår att separera från blek tornseglare. (Till höger) Samma individ i en mer hjälpsam vinkel. Märk hur skarpt avsatta de mörka mellersta täckarna är mot de större täckarna. Här ses också ett något mörkare huvud där ögontrakten flyter samman bättre med kinden och en god kontrast gentemot tygeln skapas. Hos blek tornseglare i samma vinkel går tygel och kind mer i samma färgton. Märk även ganska litet huvud och den nästan försvinnande kläna näbben samt relativt jämsnål hand. Sistnämnda är dock en mer genomsnittlig detalj som kan se väldigt skiftande ut på enstaka foton beroende på vinkel och hur pass utbredda vingarna är. Vid ett möte med en spännande tornseglare är det alltså enormt värdefullt för artbestämningen om den dokumenteras med så många foton som möjligt i olika vinklar och ljus.

VORTEX
OPTICS

-bring our amazing world
into clear view

Razor HD - Tubkikare
20-60x85
16-48x65
11-33x50

Phone scope för iPhone som tillbehör!

Välj mellan rak och vinklad tub.

Pris 20-60x85 17 590:-

Diamondback - Tubkikare
20-60x80
20-60x60

Välj mellan rak och vinklad tub.

Pris 20-60x80 6 290:-

Solo
8x25 till 10x36
Pris från 790:-

Diamondback
Från 8x28 till 12x50
Pris från 2 390:-

Talon HD
8x42 och 10x42
Pris från 5 790:-

Se och läs mer om våra produkter på www.vortexbirding.com

Vortex Optics distribueras i Sverige av Lightforce Sweden AB - Umevägen 3B, 921 45 Lycksele - 0950-120 00 - www.lightforce.se